

KINESKA PARADIGMA: KINA, TAJVAN I MEĐUNARODNI OLIMPIJSKI KOMITET U HLADNOM RATU

Ključne riječi

Kina; Tajvan; Međunarodni olimpijski komitet; pitanje „dvije Kine“; sportska diplomatija; međunarodni legitimitet

Autor

*Dr Slavojka Beštić Bronza
je vanredni profesor na
Filozofskom fakultetu
Univerziteta u Banjoj Luci,
Republika Srpska, BiH.*

Korespondencija:

slavojka.bestic-bronza@ff.unibl.org

Oblast:

Istorija

Rezime

Ovaj rad istražuje kompleksan odnos između Kine (Narodne Republike Kine), Tajvana (Republike Kine) i Međunarodnog olimpijskog komiteta (MOK) u periodu od 1949. do 1984. godine. Analizom istorijskih izvora, diplomatskih dokumenata i relevantne naučne literature, rad pokazuje kako je sport, posebno olimpijski pokret, postao ključno polje borbe za međunarodni legitimitet i nacionalni identitet. Pitanje „dvije Kine“ nije bilo samo diplomatski problem; ono se pretvorilo u primarni izazov za olimpijski princip univerzalnosti i apolitičnosti sporta. Rad pokazuje kako je sport – posebno olimpijski pokret, od kraja 19. vijeka bio jedan od važnih instrumenata kineske modernizacije, izgradnje nacije i diplomatske borbe za međunarodni legitimitet. Analiziraju se istorijski korijeni kineskog odnosa prema sportu, debi na Olimpijskim igrama 1932. godine u Los Angelesu. Počev od Olimpijskih igara u Helsinkiju 1952. godine, kada je nastao spor poznat kao pitanje „dvije Kine“, hronološki se prati kriza vezana za odnose između NR Kine i Tajvana u okvirima međunarodnog olimpijskog pokreta, u kontekstu obostrane borbe za legitimnost, međunarodno priznanje, odnosno denuncijaciju opponentske strane. Na osnovu zapisnika sa sesija MOK-a rekonstruisaće se nastanak Rimske formule iz 1960. godine, montrealске krize 1976. godine, te nagodbe iz Nagoje, 1979–1981. godine. Posebno poglavlje posvećeno je „ping-pong“ diplomatiji.

DOI

10.5937/politeia0-67335

Datum prijema članka

18.05.2026

Datum konačnog prihvatanja članka za objavljivanje

21.06.2026

UVOD

Univerzalistički karakter modernog sporta kao izvanrednog globalnog načina komunikacije, koji prevazilazi jezičke, kulturološke, klasne, rasne, rodne i političke granice, proširio se iz viktorijske Engleske krajem 19. vijeka širom svijeta. U slučaju razvijenih zemalja u kojima je industrijalizacija već uzela maha, sport je kao i u Britaniji pratio industrijski razvoj i postao simbiotički vezan za novi socijalno-ekonomski koncept. Sportski modeli se nakon toga javljaju i na drugim kontinentima kao dio „kolonijalnih eksperimenta” kojima se širila evropska ekonomija, politika i kultura (Murray, 2018: 52; Grix, James, 2024: 69).

Značaj i uticaj sporta naročito su porasli osnivanjem modernog olimpijskog pokreta. Interakcija sporta i politike, ma koliko negirana u smislu uzvišenih postulata olimpizma, promovisanih od strane osnivača barona Pjera de Kubertena, kao i višedecenijskog predsjednika Međunarodnog olimpijskog pokreta Ejverija Brandejdža (Avery Brundage) (1952-1972), sveprisutna je u širim istorijskim i savremenim okvirima.¹ Suštinski, olimpijska takmičenja pored univerzalnog sportskog duha i internacionalizma u sebi sadrže duboko usađene koncepte, nacionalizma i suvereniteta koji se ističu u vidu nacionalnih obilježja poput zastava i himni. Istovremeno, olimpijska arena kako u prošlosti tako i danas služi za demonstraciju nacionalne snage, ekonomske, političke moći i vitalnosti pojedinih država (Vaughan, 2018: 186). Među mnogim uticajnim istoričarima kohezije karakteristike sporta analizirao je i Erik Hobsbaum (Eric Hobsbawm), uočivši da je sport izuzetno efikasan u definisanju naci-

onalnog identiteta, pri čemu se stvara emocionalna kohezija kakvu malo koja politička institucija može postići (Hobsbawm, 1996: 161-162).

Olimpijske igre, osnovane s vizijom međunarodnog pomirenja, postale su već u međuratnom periodu jedan od najeksponiranijih megaspektakla gdje se nacionalne ambicije, ideološki sukobi i diplomatski sporovi najvidljivije i najglasnije manifestuju. Od revitalizacije olimpijskog pokreta 1945. godine mnogobrojna sporna politička, rasna i ideološka pitanja nagrizala su harmoničnu sliku i koncept olimpizma. Međutim, nijedno pitanje nije toliko dugo i tako intenzivno opterećivalo olimpijski pokret kao kontroverza koja se razvila oko takozvanog pitanja „jedne” ili „dvije Kine”, odnosno pitanja da li će Narodna Republika Kina (NR Kina) ili Tajvan zastupati legitimne interese kineskog naroda u okvirima olimpijskog pokreta, transnacionalnih sportskih i ostalih organizacija.

SPORT I IZGRADNJA NACIJE

Kako bi se razumjela grčevita i beskompromisna borba političkog establišmenta NR Kine za poziciju jedinog predstavnika kineskog naroda u okvirima međunarodnih sportskih organizacija, te šire implikacije te borbe, potrebno je shvatiti značenje sporta u kineskoj nacionalnoj psihologiji. Duboko traumatično iskustvo i osjećaj inferiornosti nastao u kineskom društvu tokom takozvanog „vijeka poniženja”, koji su obilježili imperijalistička politika, vojni i ekonomski pritisak tadašnjih kolonijalnih sila tokom opijumskih ratova i Prvog kinesko-japanskog rata, te nakon njih, uticali su na formiranje kineskih unutrašnjepolitičkih i spoljnopoliti-

1 U savremenom trenutku, najglasniji promoter ovakvih stavova u svijetu sporta jeste član Međunarodnog olimpijskog komiteta i predsjednik moćne Svjetske fudbalske federacije (International Federation of Association Football-FIFA), Đani Infantino (Gianni Infantino)

tičkih matrica, prvo u republikanskoj Kini, koja je u suverenističkom konceptu naslijedila dinastiju Čing (Qing), a zatim i u NR Kini, nastaloj na tekovinama rata protiv Japana i dugog građanskog rata protiv republikanske opcije Čang Kajšeka (Chiang Kai-shek) (Hai, 2010: 2).

Pežorativno etiketiranje Kine kao „boleznika Istočne Azije”² od strane Japana i zapadnih kolonijalnih sila u kineskom društvu oblikovao je koncept borbe za ozdravljenje duha i tijela, u doslovnom i prenesenom smislu, koji će trajati gotovo cijeli jedan vijek. Krajem 1890-ih godina u kineski jezik uvodi se iz japanskog jezika pojam *tiju* (tiyu), u značenju fizička kultura ili sport, koji pri tome nije označavao samo fizičku aktivnost, već ideološki projekt jačanja tijela nacije, s naglaskom na militarističkom duhu (Xu, 2008b: 5-6, 12, 19; Morris, 2004: 2-3, 27).

Kineski sport za vrijeme dinastičkog perioda uglavnom nije bio kompetitivnog karaktera. Upraznjavali su se tradicionalni sportovi i borilačke vještine, kao odraz agrarnog društva i tradicionalnog duha. Sport kao dio obrazovanja nije postojao, primjenjivao se samo kao dio duhovne nadgradnje, bez standardizacije i ujednačenih pravila, zbog disperzivnosti varijanti i nedostatka takmičenja. Sukobi sa naprednijim kolonijalnim silama pokazali su carskoj vladi slabosti u kontekstu vojne obuke i fizičke spremne, te su prvi koraci ka organizovanim fizičkim aktivnostima upravo vezani za vojnu obuku. Nasilno otvaranje Kine prema spoljnom svijetu pokazalo je slabosti zaostalog feudalnog društva, ali istovremeno je uticalo na pokretanje procesa reformi, koje su u velikoj mjeri oblikovali stranci, bilo kao savjetnici, bilo kao instruktori (Hai, 2010: 2-4).

SPORT U REPUBLIKANSKOJ KINI

Jednu od ključnih uloga na planu uvođenja i popularizacije modernog sporta u Kini imalo je Udruženje mladih hrišćana (Young Men's Christian Association - YMCA). Dolažak Dejvida Villjarda Liona (David Willard Lyon), hrišćanskog misionara, 1895. godine poklopio se sa, za Kinu ponižavajućim, završetkom Kinesko-japanskog rata, čime je promocija sporta od strane YMCA dobila plodno tlo za implementaciju. Do 1922. godine djelovalo je četrdeset podružnica širom Kine. Košarku su uveli Amerikanci 1895, takođe i odbojku desetak godina kasnije, dok su stoni tenis, danas najpopularniji kineski sport, predstavili Britanci. Organizacija je uspješno promovisala sport preko takmičenja, treninga i sportskih časopisa. Čak je inicirala organizovanje prvih kineskih nacionalnih igara, 1910. godine. Pod njenim pokroviteljstvom mnogi budući sportski predstavnici Kine u međunarodnim sportskim organizacijama školovali su se u inostranstvu.³ (Xu, 2008a: 25-27).

Pored toga što su uz YMCA postojale i druge inostrane organizacije sa istim ili sličnim aktivnostima, važno je pomenuti i uticaj japanskog obrazovnog sistema koji je 1903. godine uvezla dinastija Čing, nastojeći nadoknaditi očiti zaostatak u reformama u odnosu na već uveliko vesternizovani Japan. Sport u školama bio je više ustrojen kao vježbe vojnog karaktera (Xu, 2008a: 27-28). Postojanje organizacija ovog tipa za kinesko društvo bilo je dragocjeno, međutim, nesporna je činjenica da je i pored pozitivnih efekata, negativno bio naglašen patronski pristup stranaca. Sport je u republikanskoj Kini bio daleko više od obične zabave ili fizičke aktivnosti, postao

2 Jedna od simboličnih referenci ovog pojma je i opijumska ovisnost velikog broja Kineza, koju je podsticala beskrupulozna britanska trgovina opijumom.

3 Većina sudija i službenika na Igrama bili su stranci, a službeni jezik je bio engleski.

je neodvojivo vezan za pitanja nacionalnog preživljavanja, modernizacije i međunarodnog ugleda (Morris, 2004: 3-13).

Dalekoistočne igre (Far Eastern Games), koje su se održavale svake dvije godine počevši od prvih u Manili 1913 pod pokroviteljstvom YMCA bile su po Kubertenovom opisu, „neka vrsta olimpijskog vrtića u Aziji”. Igre su bile posebno važan primjer regionalnih sportskih takmičenja sa eksplicitnom diplomatskom dimenzijom, te su bile arena u kojoj su se sukobljavali kineski, japanski i filipinski nacionalizmi. Kada je J. H. Grej (J. H. Gray), direktor YMCA, insistirao da on vodi kineski tim na Igrama u japanskoj Osaki, kineska sportska zajednica burno je reagovala, pri čemu je poniženje bilo udvostručeno jer se odvijalo pred japanskim navijačima i medijima koji su ismijavali Kineze zbog vidljivog ponižavajućeg nedostatka suvereniteta (Morris, 2004: 16, 78-80).

Morris (Morris) opisuje kako je iz te krize u julu 1923. nastalo Kinesko atletsko udruženje, koje je brzo uspostavilo veze s nacionalistima u drugim dijelovima Kine. Prijetnja bojkota prisilila je Kineski amaterski atletski savez da ograniči stranu ulogu na savjetodavni nivo, što je označilo početak nacionalističke ere kineske sportske diplomatije (Morris, 2004: 78-80). Vang Džengting (Wang Zhen-ting), koji je 1922. postao prvi kineski član MOK-a (drugi član iz Azije), bio je važna karika ovog procesa. Istovremeno, 1921. osnovana je Kineska nacionalna amaterska atletska federacija, koja je 1922. prepoznata u MOK-u kao Kineski olimpijski komitet. Bio je to simbolični početak zvaničnog umrežavanja Kine sa olimpijskim pokretom (Xu, 2008b: 28-30). Moć olimpijskog pokreta i njegov potencijal kao mjesta za definisanje i jačanje kineskog identiteta osigurali su kontinuiranu relevan-

tnost takmičarskog sporta u Kini (Morris, 2004: 141-142).

INTERNACIONALIZACIJA KINESKOG SPORTA

Učešće na X Ljetnim olimpijskim igrama u Los Angelesu 1932. godine imalo je snažnu geopolitičku dimenziju za Kinu jer je izlazak na međunarodnu scenu nudio priliku da se pokaže pred širokim auditorijem kao suverena i ravnopravna država. Takođe, nastup je bio neophodan za neutralisanje mogućnosti da Mandžukuo, japanska marionetska država na kineskoj teritoriji, pošalje vlastiti tim, čime bi implicitno preuzeo pravo na predstavljanje Kine na međunarodnoj sportskoj sceni (Morris, 2004: 171).

Međunarodni olimpijski komitet odbio je mogućnost da se Mandžukuo prihvati kao učesnik, jer marionetska država nije imala međunarodno priznat legitimitet.⁴ Zbog nedostatka sredstava da pošalje brojniju delegaciju, Kineski nacionalni olimpijski komitet zahvaljujući vaninstitucionalnim sponzorstvima poslao je u Los Angeles samo jednog sportistu, sprintera Liu Čangčuna (Liu Changchun). Međutim, i jedan sportista bio je dovoljan da se zastava Republike Kine ravnopravno zavijori među ostalim nacionalnim simbolima.⁵ (Xu, 2008b: 40-42). Činjenica je da kineska očekivanja u kontekstu sportskog uspjeha nisu bila velika. Liu Čangčun nastupio je u kubertenovskom stilu – prvi put je zaista bilo najvažnije učestvovati.

Na Igrama u Berlinu 1936. samopouzdana i ovaj put bolje pripremljena kineska delegacija od 69 članova bila je toplo dočekanu i od strane domaćina i od strane radoznale svjetske javnosti. Saradnja Kine i Njemačke bila je snažna, te je sport bio dio šireg spektra nado-

4 Japanci su imali plan da pošalju kineske takmičare.

5 Na Ljetnim olimpijskim igrama u Amsterdamu, 1928. godine, Kinezi su imali samo jednog posmatrača.

gradnje dobrih odnosa. U kineskoj delegaciji bili su brojni sportisti iz Hong Konga, čak 17 od 22 člana fudbalske reprezentacije. Iako nije osvojila nijednu medalju, Kina je na odusjevljenje publike promovisala borilačke vještine. Glavna svrha učešća na Olimpijskim igrama u Berlinu bilo je „podsticanje kineskog patriotskog i nacionalističkog duha, te jačanje međunarodnog položaja”. Nova Kina željela je pokazati i prkos Japanskoj invaziji (Xu, 2008b: 45-48; Morris, 2004: 175-184).

Želja nacionalističke Kine da i u toku građanskog rata zadrži kontinuitet učešća na olimpijskim igrama odvela je nacionalni tim na prve postratne Olimpijske igre u London 1948. godine. Iako su se vratili bez medalja uz pomoć posuđenog novca, neupitan je bio značaj ove geste u daljoj internacionalizaciji kineske emancipacije (Xu, 2008b: 48).

KINESKI OLIMPIJSKI ČVOR

Nakon završetka japanske okupacije i kraja Drugog svjetskog rata, kineski građanski rat nastavio se sve dok nije okončan pobjedom komunista na čelu sa Mao Cedungom (Mao Zedong) i proglašenjem Narodne Republike Kine 1. oktobra 1949. godine. Čang Kajšek, vođa nacionalističke stranke Kuomintang, sa pristalicama je napustio svoju prijestonicu u Nankingu i prebjegao na Tajvan, gdje je proglasio Republiku Kinu insistirajući na kontinuitetu vlasti nad kontinentalnom kineskom teritorijom. S druge strane, za komunističku vlast u kontinentalnoj Kini neupitan je bio teritorijalni suverenitet nad teritorijom Tajvana.⁶ Kina se zahvaljujući ovakvom razvoju situacije uklopila u dihotomiju hladnog rata, otvarajući još jedno potencijalno žarište sukoba. Korejski rat, koji je počeo devet mjeseci nakon završetka građanskog rata u Kini, bio je prva manifestacija hladnora-

tovske ideološke podvojenosti na Dalekom istoku. Kineska involviranost u sukob onemogućila je rješavanje unutrašnjih problema. Dugoročna posljedica rata ogledala se u širenju američke politike „obuzdavanja” („containment”) na Daleki istok, da bi kasnije Prva i Druga kriza u Tajvanskom moreuzu rezultirale „usidranjem” američke pomorske flote i potvrdile patronat nad Čang Kajšekom ostrvskom državom (Calvocoressi, 2003: 117-141).

Situaciju između Kine i Tajvana komplikovali su pored ideoloških razmimoilaženja i međunarodnopravni akti nastali prije završetka građanskog rata. Sjedinjene Američke Države slijepo su se držale savezništva iz Drugog svjetskog rata, te je u skladu sa tim 1945. godine Čang Kajšek potpisao Povelju Ujedinjenih nacija (UN), kao zastupnik Kine, te je Republika Kina postala stalna članica Savjeta bezbjednosti UN, što se nakon Čangovog instaliranja na Tajvanu prenijelo na Republiku Kinu. Tajvan je nakon evakuacije Japanaca ponovo postao sastavni dio Kine, odnosno tretiran je kao kineska provincija, nije bilo govora o njegovoj posebnosti i teritorijalnom suverenitetu. Sjedinjene Američke Države (SAD) i Tajvan su tokom Prve krize u Tajvanskom moreuzu, 1954. godine potpisali ugovor o uzajamnoj bezbjednosti, što je stabilizovalo region, odnosno nedvosmisleno je dato do znanja koju stranu Amerikanci uvažavaju ne samo kao saveznika nego i kao legitimnog predstavnika kineskog naroda (Hill, 1992: 41; Fairbank, Goldman, 2006: 340). Ovakav rasplet doveo je do apsurdne situacije u kojoj je najmnogoljudnijoj zemlji tadašnjeg svijeta bila onemogućeno članstvo u najznačajnijoj međunarodnoj organizaciji. Narednih trideset godina vodila se neprestana diplomatska borba, uz povremene ratne operacije, za međunarodno priznanje i pravo da se

6 Tajvan je od kraja Kinesko-japanskog rata 1895. godine bio pod vlašću Japana.

vlada u Pekingu ili vlada u Tajpeju prihvate kao jedna i jedina suverena kineska država.

Kao jedno od najprominentnijih i najvidljivijih polja djelovanja pokazale su se Olimpijske igre, odnosno prestiž i pravo na učešće u olimpijskom pokretu tretiralo se kao potvrda suvereniteta. I Kina i Tajvan su, između ostalog, koristili sportsku diplomatiju za ostvarenje svojih ciljeva. U kasnijem periodu Kina je uspješno koristila meku moć (soft power), koncept koji je determinisao politolog Džozef Naj (Nye, 2004: 5), kao sposobnost postizanja željenih ishoda privlačnošću i uvjerenjem, a ne prisilom ili novcem, i koji u sportu pronalazi jedan od svojih najefikasnijih instrumenata. Sport promoviše kulturne vrijednosti, način života i nacionalni ponos, a da pri tome ne izaziva odbrambenu reakciju koju izazivaju direktni politički pritisci. Djelovanje u okviru sportskih takmičenja i sportskih organizacija, jedan je od najefikasnijih aspekata javne diplomatije (Murray, 2018: 5; Diodato, Strina, 2023: 3). Mari naglašava da meka moć i sportska diplomatija nisu sinonimi: sport može biti instrument meke moći, ali može biti korišten i kao instrument tvrde moći ili ekonomske diplomatije, što zavisi od koncepta i namjere aktera. „Razlika leži u strategiji i cilju, a ne u samom sportu kao mediju.” (Murray, 2018: 5). Primjena sportske diplomatije kao kanala za rješavanje političkih pitanja koje je bilo teško riješiti tradicionalnim diplomatskim kanalima pokazala se za NR Kinu kao jedan od često primjenjivanih načina djelovanja u međunarodnoj politici, naročito u periodu emancipacije nakon uspostave komunističke vlasti u zemlji.

DRAMA U HELSINKIJU

Čang Kajšekova vlada je 1951. godine, držeći se državnog-pravnog kontinuiteta Republike Kine, obavijestila MOK da je sjedište Kineskog Nacionalnog olimpijskog komiteta promijenilo adresu, odnosno da je umjesto stare adrese u Nankingu u kontinentalnoj Kini aktuelna nova u Tajpeju na Tajvanu. Podrazumijevalo se da takav Nacionalni olimpijski komitet (NOK) i dalje predstavlja kinesku državu i naciju u cjelini, što je uključivalo i jurisdikciju nad kontinentalnom Kinom. MOK na čelu sa Amerikancem Ejverijem Brandejdžom prihvatio je ovu informaciju bez mnogo razmišljanja o eventualnim posljedicama. Absurdna situacija legalizovana je od strane SAD i saveznika koji su priznali vladu na Tajvanu kao predstavnike cjelokupne Kine. Hil to ironično poredi sa eventualnim priznavanjem suvereniteta „vlade” ostrva Wight kao države nad cijelom Velikom Britanijom (Hill, 1992: 41).

Komunistička vlada u Pekingu u prvim godinama nakon uspostavljanja vlasti gotovo se nije bavila pitanjima međunarodnog sporta. Bili su toliko zauzeti konsolidacijom vlasti, izgradnjom nacije i ratovanjem sa SAD u Koreji, da im nadolazeće Olimpijske igre u Helsinkiju 1952. nisu predstavljale bitnu agendu. Čak nisu ni znali da je jedan od trojice članova Kineskog NOK-a, Dung Šouji (Dong Shouyi), ostao u NR Kini, dok su se ostala dvojica pridružila Čang Kajšek. I dalje je otvoreno pitanje da li bi i kada NR Kina pokrenula pitanje svog statusa u NOK-u da Sovjetski Savez nije intervenisao (Xu, 2008b: 77-78).

Primjenjujući istorijski institucionalizam i Hardingovu teoriju periodizacije kineske diplomatije, determinisano je šest faza sport-

ske diplomatije⁷ kroz koje je prošla ili prolazi NR Kina (An et al., 2021: 273). Prva faza ili faza učenja od Sovjetskog Saveza (1949–1957) podrazumijevala je potpunu usmjerenost kineske sportske diplomatije na sovjetski primjer u skladu sa Maovom strategijom „naslanjanja na jednu stranu”. Primarni cilj bio je sveobuhvatno učenje od Sovjetskog Saveza. Kina je slala sportske delegacije u Sovjetski Savez na obuku u kontekstu organizacije sporta. Kopirajući sovjetski sistem, država je uspostavila potpunu kontrolu nad sportom. Uveli su masovni program fizičke kulture u sve sfere aktivnog društva, uključujući i vojno-sportsku obuku (Riordan, 1991: 27).

Iz geopolitičke perspektive Sovjetski Savez vidio je olimpijsku arenu kao novo bojno polje hladnoratovskog takmičenja i podstaknuo je Peking da zahtijeva olimpijsko članstvo. Sam Sovjetski Savez je 1951. godine, nakon nekoliko ignorantskih godina u kojima je forsirao sportska takmičenja samo među komunističkim zemljama, pristupio pokretu uvidjevši potencijale olimpijskih igara za promociju nacije i ideologije. Nezainteresovane kineske komuniste nastojali su animirati naglašavajući da je učešće „važno političko pitanje”, uz to ponudili su da Sovjeti treniraju kineske sportiste kako bi zajedno mogli nastupiti. Na osnovu analize prepiske kineskih sportskih zvaničnika, Sju (Xu) opservira da je za NR Kinu sportski uspjeh bio sekundaran u odnosu na dezavuisanje tajvanskih vlasti i postavljanje kineske zastave u Helsinkiju, što bi simbolizovalo legitimitet vlade u Pekingu (Xu, 2008a, 21–22).

U februaru 1952. godine Svekiški atletski savez, koji je postojao samo nominalno, poslao je poruku MOK-u izražavajući želju

da učestvuje na XV Olimpijskim igrama koje je trebalo da budu održane iste godine u Helsinkiju. O aplikaciji se raspravljalo na 46. sjednici MOK-a februara 1952. godine Oslu (International Olympic Committee Historical Archives, minutes of 46th session, Oslo, 12–13 February 1952.). Za MOK je to bila izuzetno neugodna situacija, jer je već postojao priznat Kineski NOK sa sjedištem na Tajvanu, dok se pravilo „sportske geografije”, na kome se temelji članstvo u MOK-u, razlikovalo od „političke geografije”. Na osnovu pravila formulisanih u Olimpijskoj povelji, MOK je u principu priznavao Nacionalne olimpijske komitete (NOK), a ne nacionalne države, što mu je omogućavalo da prihvati kao legitiman NOK za bilo koju teritoriju.⁸ Jednu naciju može predstavljati samo jedan Nacionalni olimpijski komitet. Vlasti i u Pekingu i u Tajpeju vehementno su odbile opciju nastupa u okviru zajedničke reprezentacije. Tajvan se povukao iz protesta, te je otvorio put NR Kini za prvo učešće na Olimpijskim igrama (Chan, 1985: 474; (Xu, 2008a: 20).

U samom startu mnoge stvari postavljene su na pogrešan način. Predstavnik NR Kine Šeng Džibai (Sheng Zhibai), prilikom sastanka sa Zigfridom Edstromom (Johannes Sigfrid Edström), tadašnjim predsjednikom MOK-a, u februaru 1952. godine nastupio je prilično agresivno tražeći odmah da se ime NOK-a, koji je registrovan na Tajvanu, izbriše iz članstva, kao i njegovi predstavnici iz predratnog perioda, insistirajući na značaju brojnosti populacije komunističke Kine koju predstavlja Savez iz Pekinga. Edstrom je hladno odbio sve prijedloge riječima: „Dragi gospodine, Vi niste kvalifikovani niti ovlašteni da dajete MOK-u naredbe ili uputstva!” (Xu,

7 1. Oslanjanje na iskustvo Sovjetskog Saveza (1949–1957); 2. Probijanje međunarodne sportske blokade (1958–1965); 3. Ping-pong diplomatija (1966–1977); 4. Olimpijski model diplomatije (1978–1989); 5. Višestruka diplomatija domaćih igara (1990–2011); 6. Panoramska diplomatija šefova država u sportu (2012–danas)

8 SAD ima tri NOK-a: američki, portorikanski i guamski.

2008a, 23).

Ovakav kineski nastup stavio je u prvi plan političko djelovanje, što je MOK-u bilo neprihvatljivo s obzirom na proklamovanu apolitičnost olimpijskog pokreta. Tajvan je imao prilično defanzivan stav odlučivši da se povuče. Sam MOK takođe je znatno doprinio konfuziji, jer je bez analize potencijalnih političkih posljedica prihvatio kontinuitet kineskog NOK-a u Tajpeju (Xu, 2008a: 24-25).

Tokom burnog zasjedanja u Helsinkiju evidentno je bilo da je pitanje kineskog predstavnika na Olimpijskim igrama prilično podijelilo članove MOK-a. Finalna odluka MOK-a bila je improvizacija. Edstrem je početkom juna 1952. obavijestio oba tima da nisu prihvatljivi da učestvuju, zatim je MOK glasanjem 29 prema 22 odlučio da oba tima smiju nastupiti, a potom je donesena i treća odluka da se niti jedan kineski NOK formalno ne prizna do daljnjega. Rašomonijada je kulminirala pozivom Pekinga da učestvuje na Olimpijskim igrama samo jedan dan prije ceremonije otvaranja (International Olympic Committee Historical Archives, minutes of 47th session, Helsinki, 16-27 July 1952.).

Kada je Tajvan naknadno saznao da je Peking bio pozvan na Igre, potvrdio je odluku o neučešću argumentacijom da „dvije Kine ne mogu koegzistirati”. Tajvan je prvi upotrijebio argument na koji će se pozivati i NR Kina i koji će potresati olimpijski, ali i politički svijet narednih trideset godina (Xu, 2008a: 24). Delegacija NR Kine stigla je u Helsinki jedan dan prije ceremonije zatvaranja i samo je jedan plivač neuspješno nastupio u kvalifikacijama, te se tokom desetodnevnog boravka delegacija posvetila kulturnoj promociji zemlje. Najvažniji cilj bio je postignut, samo se „crvena” kineska zastava vijorila u olimpijskom selu (Xu, 2008a: 27).

Iako je stav članova MOK-a u većini bio pozitivan prema uključivanju NR Kine, novoizabrani predsjednik MOK-a, Ejveri Brandejdž, nije krio svoju rezigniranost ishodom: „Učinio sam sve što je bilo u mojoj moći kako bih ih spriječio da učestvuju. Nažalost, imao sam samo jedan glas i budući da mnogi drugi prisutni nisu osjećali isto, bio sam nadglasan.” (Boykoff, 2016: 92). Brandejdžovo polje djelovanja i moć će se tokom naredne dvije decenije znatno povećati, te će u personalnom kontekstu upravo on biti jedan od glavnih aktera koji će opstruisati kineske akcije.

MOK IZMEĐU KINE I „KINE”

Mada je NR Kini bilo dopušteno da učestvuje na Olimpijskim igrama u Helsinkiju, njen Nacionalni olimpijski komitet još nije bio prepoznat od strane MOK-a. Tek je na 50. zasjedanju MOK-a u Atini 1954. godine, pod pritiskom Sovjetskog Saveza i istočnoevropskih zemalja, sa 23 glasa za, 21 glas protiv i tri suzdržana, formalno prihvaćen Nacionalni olimpijski komitet NR Kine, pod imenom „Olimpijski komitet Kineske Narodne Demokratske Republike”.⁹ Kako je već pomenuto, Olimpijski komitet sa sjedištem u Tajpeju nastavio je djelovati pod imenom „Kineski olimpijski komitet.” (International Olympic Committee Historical Archives, Minutes of 50th Session, Athens, 11 to 15 May 1954). Atinska sesija formalno je označila eskalaciju jednog od najdugovječnijih i najkompleksnijih sporova olimpijskog pokreta u periodu hladnog rata, za koji je sekretar MOK-a Oto Majer rekao da je postao „glavni teret olimpizma” (Xu, 2008b: 76). Za NR Kinu ovakvo stanje bilo je neprihvatljivo. Započela je sistemska kampanja čiji je cilj bio protjerivanje „Čang Kajšekove klike” iz svih među-

9 U Zapisniku sa sjednice NR Kina se determiniše kao „crvena Kina”. Često se u dokumentima MOK-a, Tajvan ili Republika Kina vodi kao „nacionalistička Kina”.

narodnih sportskih organizacija, kako bi se postigao legitimitet da samo NR Kina predstavlja cjelokupno kinesko stanovništvo u MOK-u i drugim sportskim organizacijama (Brownell, 2007: 7).

Period između zvaničnog kineskog pristupanja olimpijskom pokretu 1954. godine i odluke da se povuče članstvo 1958. godine u formativnom i afirmativnom smislu bio je veoma bitan za NR Kinu. Dešavanja na planu sportske diplomatije pratila su turbulentne istupe NR Kine u političkom i vojnom kontekstu. Nakon završetka Korejskog rata, NR Kina, iako se nalazila još uvijek pod značajnim uticajem „starijeg sovjetskog brata”, nastojala je i samostalnije djelovati na međunarodnom planu. Mao Cedung simultano se sukobio sa obje supersile, sa SAD vojno u okviru kriza u Tajvanskom moreuzu (1954-1955. i 1958. godine), a sa Sovjetskim Savezom sukobio se ideološki.¹⁰ (Kissinger, 2011: 149).

Stav Pekinga da sve dok se Tajvan u međunarodnim okvirima tretira kao samostalan entitet u odnosu na NR Kinu i dok je pod patronatom Sjedinjenih Američkih Država, takvo stanje predstavlja kontinuitet stranog miješanja u kinesku unutrašnju politiku, odnosno nastavak onoga što je Kina doživljavala kao „vijek poniženja”. Kisindžer naglašava paradoks koji je iz toga proistekao: NR Kina bila je najmnogoljudnija zemlja na svijetu, ali za SAD je bila pravni i diplomatski „neentitet”. Taj će status ostati, uz manje varijacije, zvanična američka politika sve do 1970-ih godina. Maovi potezi bili su pomno planirani. Akcije u moreuzu koristio je za istovremeno slanje poruka dvjema adresama. Prema SAD, poruka je bila da će svaki korak prema „rješenju dviju Kina” naići na vojni odgovor. Prema Sovjetskom Savezu, poruka je bila da Kina neće dozvoliti da joj

saveznik diktira granice djelovanja (Kissinger, 2011: 147-180).

Ishod krize Kisindžer naziva „borbenom koegzistencijom”: američki odbrambeni ugovor s Tajvanom eksplicitno je štitio samo ostrvo i Peskador (Pescadore), ostavljajući dva ostrva najbliža kineskoj obali Čue-moj (Quemoy) i Macu (Matsu) u namjernoj diplomatskoj dvosmislenosti. Nijedna strana nije postigla ono što je htjela, ali ni jedna nije doživjela poraz (Kissinger, 2011: 147-180). Sportska ofanziva nije bila ništa manje agresivna. Najspornije pitanje u odnosima NR Kine i MOK-a, pitanje „jedinствене” ili „dvije Kine” postajalo je sve zastupljenije na sesijama MOK-a, te u internoj prepisci sportskih funkcionera obje strane. Kina nije odustajala od namjere da se tajvanski NOK eliminiše iz olimpijskog pokreta, te je u tom kontekstu cjelokupan socijalistički blok zastupljen u MOK-u radio za Kinu.

Na sesiji MOK-a u Parizu juna 1955. godine Kinezi su pripremili materijal za promociju i priznavanje samo NOK-a NR Kine. Jedan od članova delegacije NR Kine bio je Dung Šouji, jedini zvaničnik (od trojice članova u okviru kineskog NOK-a) koji je nakon pobjede revolucije ostao na teritoriji NR Kine, dok je He Dženlijang (He Zhenliang) bio njegov prevodilac i saradnik. Dung je ranije bio član YMCA i studirao je u SAD. Iako to nije bilo u skladu sa protokolom, dozvoljeno mu je da ima prevodioca pod izgovorom da deцениjama nije govorio engleski (Brownell, 2007: 8). Socijalističke zemlje uvijek su prije sesija MOK-a održavale interne sastanke na kojima su usaglašavale strategije i stavove. Upravo na sastanku tog tipa prije sesije u Parizu vođa delegacije NR Kine Rong Gaotang (Rong Gaotang) predložio je da na sesiji MOK-a pokrene pitanje tzv. „dvije Kine”. Međutim, sovjetski predstavnik Konstantin Andrianov

10 Ideološki raskol nakon 20. kongresa KR SS i denuncijacije Staljinove ličnosti.

(Константи́н Алекса́ндрович Андриа́нов) obeshrabrio ga je insistirajući na pridržavanju pravila o nepolitičnosti, odnosno nemiješanju sporta i politike u okviru MOK-a, koje je forsirao predsjednik Brandejdž. Međutim, takav (prividno) apolitični stav doprinio je nerazumijevanju kineskih stavova i često pogrešnoj interpretaciji. U stvari, radilo se o nastojanju antikineski raspoloženog Brandejdža da se stavovi i djelovanje NOK-a NR Kine minimalizuju i što je moguće više stave u drugi plan u odnosu na interese i stavove Tajvana (Brownell, 2007: 259).

Rong Gaotang sljedećeg dana zanemario je Adrianovljeve sugestije i simbolično prekrižio ime Tajvana na listićima koji su se dijelili prije sesije. Ipak, kineska delegacija nije iznijela svoje stavove zbog sovjetskog insistiranja da to ne čine u toku same sesije, čak i kada je na dnevnom redu bilo pitanje prijema dvije Njemačke u MOK-u, što je podržao bugarski predstavnik dovodeći to u vezu i sa priznavanjem „dvije Kine” (International Olympic Committee Historical Archives, Minutes of 51st Session, Paris, 13 to 17 Jun 1955).

Po povratku kineska delegacija dobila je kritike od Džou Enlaja da se nisu zalagali za nacionalnu stvar, te se upravo u tom kontekstu počela razvijati samostalnija kineska sportska diplomatija, u kojoj se više nije slijepo slijedilo stajalište i savjeti sovjetske strane. Nakon Enlajeve kritike za novi pristup posebno se zalagao He Dženlijang (Brownell, 2007: 9).

Na 51. sesiji januara 1956. u Kortini d Ampeco kineska delegacija opet je bila „ugušena” Brandejdžovim pristupom. Predstavnici NR Kine s pravom su se osjećali zapostavljeno i frustrirano. S jedne strane, sesijama iz 1955. i 1956. godine dominirali su stavovi i interesi zapadnih zemalja, na čelu sa duboko antikomunistički nastrojenim Brandejdžom, dok je s druge strane, Sovjetski

Savez gradio sopstveni imidž u olimpijskom svijetu, nastojeći se pod palicom Konstantina Andrianova dokazati kao najpravovjerniji sljedbenik i promoter olimpijskih ideala, amaterizma i nepolitičnosti sporta, dok su u stvarnosti djelovali upravo na potpuno suprotan način, promovišući superiornost socijalističkog sistema učešćem i osvojenim medaljama. Istovremeno su i te kako politički djelovale zemlje socijalističkog bloka. Kina se nalazila u procjepu između ove dvije struje, koje su svaka iz svojih interesa željele da se sporno eksplozivno kinesko pitanje što je moguće više minimalizuje (Brownell, 2007: 10).

Složene međunarodne okolnosti i krize kojima je obilovala 1956. godina neminovno su se odrazile na Olimpijske igre u Melburnu. S pravom se može reći da su melburnske Igre bile proksi arena hladnog rata (Beštić-Bronza, 2026). Jedna od kontroverzi odnosila se na kinesko pitanje. Kineska i Tajvanska reprezentacija potvrdile su učešće na igrama još 1954. godine, očekujući da će druga strana odustati. Nakon što antitajvanske akcije u MOK-u nisu urodile plodom, Kina je odlučila da pošalje delegaciju ranije na Igre, kako bi se komunistička zastava zavijorila u olimpijskom selu prije Tajvanske, očekujući da će zbog toga Tajvan odustati od učešća. Međutim, ispostavilo se da je Tajvanska delegacija stigla prva, te se, nakon pokušaja provokacije sa komunističkom zastavom, na jarbolu vijorila zastava Republike Kine. Izrevoltirani predstavnik kineske delegacije protestovao je kod organizatora koji su kao kompromisno rješenje ponudili da NR Kina nastupa pod imenom „Peking-Kina”, dok bi Tajvan bio predstavljen pod imenom „Formoza-Kina”. Kinezi su burno reagovali na ovaj prijedlog dovodeći ga u vezu sa miješanjem u unutrašnje stvari zemlje, te su se povukli sa Igara (International Olympic Committee Histori-

cal Archives, 1956-11 - Melbourne - Executive Board minutes; International Olympic Committee Historical Archives, Executive Board, Lausanne, October 3rd and 4th 1956; Blutstein, 2022, 107-109, 140).

Dalje zaoštavanje odnosa između MOK-a i NOK-a NR Kine uočljivo je u prepisci između Ejverija Brandejdža i Dunga Šouija, koja se preklapila sa dramatičnim dešavanjima tokom Druge krize u Tajvanskom moreuzu. Dung je često vrlo uvredljivo nastupao, revoltiran Brandejdžovim stavovima da se posebnost Tajvana ogleda i u tome što je zadnji put prije proglašenja samostalnosti bio pod vlašću Japana, a ne Kine. Dung je oštro odgovorio da Brandejdž ne uzima u obzir odluke sa savezničkih konferencija u Kairu i Potsdamu, na kojima je nedvosmisleno potvrđeno da se nakon japanskog poraza teritorija Tajvana vraća matičnoj Kini kao njen sastavni dio.¹¹ Takođe je bio isprovociran Brandejdžovim nepoznavanjem tajvanske istorije, pri čemu je Brandejdž tvrdio da autohtono stanovništvo Tajvana nisu ni Kinezi ni Japanci. Predsjednik MOK-a stalno je potencirao da je politizacija sporta od strane Kine u suprotnosti sa olimpijskim principima, te da se on ne bavi političkim pitanjima. Kraj prepiske simbolično je označio i kraj prve faze članstva NR Kine u olimpijskom pokretu, pri čemu je Dung napisao da se MOK pretvorio u eksponent imperijalističke politike sa Brandejdžom kao najprominentnijim predstavnikom te da on lično više ne želi imati bilo kakvu saradnju sa MOK-om dok mu je Brandejdž na čelu (Brownell, 2007: 11-13; Xu, 2008b: 84-85).

Lord Killanin (Michael Morris, 3rd Baron Killanin), predsjednik MOK-a od 1972. do 1980. godine, u autobiografiji piše da je radio iza leđa Brandejdžu pokušavajući stupiti u

kontakt sa kineskim vlastima kako bi se pronašlo rješenje za spor. Po njegovom, ali i mišljenju nekih drugih članova MOK-a, čija imena ne navodi, Brandejdžovi izrazito anti-kineski i protajvanski stavovi, ustvari, su bili na liniji politike američke vlade, koja je bila naglašeno antikineska. Smatra da je Brandejdžova podrška Tajvanu čak bila jača i od zvanične američke podrške (Killanin, 1983: 103-104).

NR Kina se 1958. godine po instrukciji Deng Sjaopinga (Deng Xiaoping) povukla iz 11 međunarodnih sportskih organizacija. Kineski stav bio je rigidan, ali to nije umanjilo želju ni kineskih ni stranih takmičara za međusobnim susretima koji se odvijali na nivou omladinskih, studentskih i sindikalnih takmičenja. Takav stav trajao je do 1962. godine (Brownell, 2007: 13). Kinesko povlačenje iz članstva u MOK-u preklapilo se sa samoizolacijom u kontekstu odnosa sa Zapadom, te sve zategnutijim odnosima sa Sovjetskim Savezom. Ne tako blistav međunarodni položaj Kine krajem pedesetih i početkom šezdesetih godina, nadovezao se na neuspjeli eksperiment reformi poznatih pod imenom Veliki skok naprijed.

Kineski predstavnici, čak i u najžešćoj prepisci nisu dovodili u pitanje olimpijske ideale, štaviše, Dong je napisao da podnosi ostavku „kako bi održao olimpijski duh i tradiciju”. Kina u suštini nikada nije negativno govorila o olimpijskom duhu i idealima, čak ni za vrijeme kulturne revolucije 1966-1967. Braunel navodi da je po izjavi Huove supruge Liang razlog tome bila zauzetost Maove supruge unutrašnjim stvarima i napadima na nepodobne članove kineskog društva, po njenom mišljenju, te je u tom kontekstu MOK bio u drugom planu (Brownell, 2007: 14).

11 Brownell otvara pitanje i Brandejdžove ogromne i izuzetno vrijedne kolekcije azijske umjetnosti koja se čuva u muzeju u San Francisku, te navodi da do sada nije istraženo koliko je tajvanska vlada, koja je sa sobom iz kontinentalne Kine odnijela oko 100.000 vrijednih artefakata iz Carske zbirke, mogla mitom da utiče na samog Brandejdža sa obzirom na njegove afinitete ka azijskoj umjetnosti (Brownell, 2007: 15)

Nakon narušavanja međuljudskih i profesionalnih odnosa u MOK-u, te kineskog samoisključivanja, članovi MOK-a su na 55. sesiji održanoj 25. maja 1959. godine u Minhenu ponovo raspravljali o kineskom pitanju. Andrianov je pokrenuo pitanje terminologije vezane za ime kineskog NOK-a i opcije da naziv ne sadržava riječ Kina. Romanov je zastupao mišljenje da pravno gledano NOK Tajvana nikada nije tražio da bude priznat i prihvaćen od strane MOK-a, te da ga se pod imenom koje je samo preneseno iz vremena drugačijih političkih konstelacija više ne može prihvatiti. Princ Aksel iz Danske (Prince Axel of Denmark), koji je prethodne godine boravio u Kini, potvrdio je čvrst kineski stav da ne priznaju Tajvan kao posebnu državu nego kao integralni dio Kine. Lord Kilanin takođe je rekao da Tajvan ne kontroliše sport u kontinentalnoj Kini, te da u tom kontekstu ne može nositi naziv NOK Kine. Brandejdž je bio za priznavanje pod drugim imenom. Na prijedlog Andrianova izglasano je da se sa zvanične liste članova MOK-a ukloni ime Nacionalnog olimpijskog komiteta sa sjedištem u Tajpeju (International Olympic Committee Historical Archives, Archive Minutes 55 Session International Olympic Committee Historical Archives, 25. Mai 1959. Munich Germany).

Na sjednici je nakon glasanja bilo 48 glasova za i 7 protiv, te je odlučeno da se doneše rezolucija: „Kineski nacionalni komitet sa sjedištem u Tajpeju (Tajvan) biće obaviješten od strane sekretara MOK-a da se više ne može priznavati pod tim imenom, jer ne kontroliše sport u zemlji Kini, a njegovo ime biće uklonjeno sa službenog popisa članova. Ako se podnese zahtjev pod drugim imenom, MOK će ga razmotriti.” (International Olympic Committee Historical Archives, Minutes 55 Session International Olympic Committee Historical Archives, 25. Mai 1959. Munich).

Ova odluka izazvala je niz negativnih medijskih i ličnih kritika u SAD od strane Kongresa, Vlade, predsjednika Dvajta Ajzenhauera (Dwight D. Eisenhower) i američkog ambasadora pri UN. Javnost u Sjedinjenim Američkim Državama posebno je burno reagovala, interpretirajući odluku MOK-a kao izbacivanje Tajvana iz članstva. Brandejdž je na sve strane pravdao odluku naglašavajući da glasanje MOK-a nije „izbacilo” niti „protjeralo” tajvanski komitet (International Olympic Committee Historical Archives, 1960-02-15 to 16-Minutes 57th Session San Francisco (Brownell, 2007: 16.; Xu, 2008b: 90-92).

Tajvanski prijedlog novog naziva nacionalnog komiteta – Olimpijski komitet Republike Kine odbijen je na sjednici Izvršnog komiteta MOK-a u Rimu jer je sadržavao riječ Kina. Potvrđeno je da moraju nastupiti pod geografskom odrednicom Tajvan/Formoza (International Olympic Committee Historical Archives, Rome session 1960, Executive Board minutes, August, 19) Ponuđeno rješenje nije zadovoljilo Tajvance, niti američku Vladu, te je odbijeno. Dvije vlade i sportski komiteti blisko su sarađivali. Američki predsjednik Ajzenhauer pokušao je da utiče na Brandejdža preko predsjednika američkog NOK-a Džeјmsa Robija (James Roby). Međutim, brojnost članova MOK-a iz socijalističkih zemalja, kao i argumentacija britanskog lorda Burglija (Burghley), koji je rekao da bez obzira na ishod glasanja Tajvan na takmičenjima pod pokroviteljstvom Međunarodne atletske federacije mora nastupati pod geografskim imenom, onemogućila je provođenje ovog plana u djelo (Vaughan, 2018: 191-192).

Konačna odluka MOK-a, donesena tek nakon završetka Zimskih olimpijskih igara u Skvo Valiju, bila je kompromis koji nije zadovoljio nikoga: Tajvan je bio registrovan

kao „Olimpijski komitet Republike Kine”, ali je nastupao pod oznakom „Tajvan”. „Rimska formula” bila je još jedna od ad hoc improvizacija u režiji MOK-a. Na ceremoniji otvaranja Ljetnih olimpijskih igara u Rimu 1960. godine, dok je nacionalistički tim prolazio ispred svečane tribine, jedan od zvaničnika razvio je transparent s natpisom „Pod protektom”. Bio je to dramatičan i javni izraz nezadovoljstva Tajvanaca (Vaughan, 2018: 192).

Pritisci na Tajvan podstakli su promjene u američkoj državnoj politici prema pitanjima sporta i prema uspostavljanju uticaja na američki NOK. Zimske olimpijske igre, održane u SAD u Skvo Veliju 1960. godine, predstavljale su prekretnicu u kojoj se američka administracija, uprkos zvaničnoj politici nemiješanja vlade u sportska pitanja, duboko i neoficijelno angažovala u planiranje i organizaciju Igara. Ključni razlog nije bio samo nacionalni prestiž, već promocija interesa treće strane, nacionalističke Kine, čija je težnja za međunarodnim priznavanjem i legitimitetom savršeno odgovarala širim američkim hladnoratovskim interesima (Vaughan, 2018:185-202).

SPORTSKO PRIJATELJSTVO

Sportsko-politički koncept „prijateljstvo prvo” kao sistemski osmišljena diplomatska politika primjenjivala se od strane NR Kine gotovo trideset godina,¹² kao dio državnog programa, a ne kao spontani izraz sportskog duha. Ovaj eksponent meke moći bio je ideološki i politički motivisan i odlikovao se različitim tretmanom zemalja prema tome jesu li one „politički prijatelji, potencijalni prijatelji ili neprijatelji”. Glavni politički promoter ovog koncepta bio je Džou Enlaj. Sportski uspjesi i sportsko prijateljstvo mogu imati različite i ponekad konfliktne ciljeve,

koji u izvjesnim slučajevima rezultiraju negativnim političkim konsekvencama. U slučaju NR Kine sportski uspjeh bitan je za izgradnju nacionalnog ponosa zemlje, dok je sportsko prijateljstvo bilo „strateški instrument spoljnopoličke diplomatije” (Wang, 2003: 133-153).

Na definisanje novog pravca djelovanja uticala je katastrofalna situacija nakon Velikog skoka naprijed, te istupanje pragmatičnih političara Liju Šaočija, Džou Enlaja i Deng Sjaopinga u prvi plan. Umjesto na masovne sportske programe novac je usmjeren za stvaranje boljih uslova treniranja vrhunskih sportista, koji bi pobjeđivali na međunarodnoj sceni (Shuman, 2018 :111).

Sovjetsko-kineski raskol i kineska strategija pronalaženja „trećeg puta” dodatno su stavili u fokus širenje uticaja prema nerazvijenim zemljama i zemljama u razvoju, pri čemu je primjena meke moći putem sporta bila veoma efikasna. Kako se stoni tenis razvio u nacionalni sport, kineska sportska federacija i politička tijela dodatno su se usmjerili na ovaj sport. Kina je u tom kontekstu još 1962. godine provela uspješnu dvomjesečnu turneju stonoteniske reprezentacije po Africi, kao generalnu probu kasnije mnogo poznatije „ping-pong” diplomatije koja je početkom 70-ih godina relaksirala napete odnose sa Sjedinjenim Američkim Državama (Shuman, 2018: 115-116).

Sportsko prijateljstvo imalo je različite manifestacije, od saradnje i sportske razmjene sa komunističkim zemljama, preko izgradnje sportskih objekata, slanja sportskih stručnjaka u afričke, azijske i južnoameričke zemlje, kako bi unaprijedili tamošnji sport, pri čemu je sve troškove za sportiste snosila kineska vlada, do situacija u kojima je bilo potrebno časno izgubiti od sportskih prijatelja. U tom kontekstu poznat je slučaj

12 Od kraja 1950-ih, pa do pred kraj 1980-ih.

„pogrešne pobjede” („mistaken win”) kineskog predstavnika Sija Entinga (Xi Enting) na svjetskom stonoteniskom prvenstvu 1971. godine protiv takmičara iz sjeverne Koreje, iako mu je sugerisano da zarad prijateljskih odnosa dvije zemlje izgubi meč, nakon čega je zvanična Kina uputila izvinjenje Sjevernoj Koreji.¹³ (Wang, 2003: 147).

Istupanje Kine iz MOK-a nije usporilo kinesku sportsku diplomatiju, nego ju je usmjerilo ka prijateljskom diplomatskom djelovanju na politički relativno ograničenom, ali u kontekstu ljudskih i ekonomskih resursa ogromnom području Azije, Afrike i Latinške Amerike. Kineski sportisti učestvovali su na Azijskim sportskim igrama, od prvih Igar 1951. godine u Nju Delhiju. Igre su inače bile organizovane uz podršku MOK-a. Četvrte Igre održane su u Indoneziji 1962. godine i opet su bile povezane sa političkim dešavanjima, jer je Indoneziji bila potrebna podrška i Kine i Tajvana za ponovno ujedinjenje sa Zapadnoirijskim ostrvima. Ipak na kraju Tajvan nije učestvovao pod nejasnim okolnostima koje su se ticale izdavanja nevažećih iskaznica od strane domaćina. Pretpostavka je da su Indonežani procijenili kako je uticaj Kine za rješavanje političke situacije daleko značajniji nego uticaj Tajvana. Indonezijski predsjednik Sukarno (Sukarno) ignorisao je Brandejdžove prijetnje o otkazivanju igara i suspendovanju Indonezije iz MOK-a, ponesen uspjehom Bandunške konferencije iz 1955. godine, na kojoj je učestvovalo 29 azijskih i afričkih zemalja i osnivanjem Pokreta nesvrstanih zemalja 1961. godine (Brownell, 2007: 17-18);

Kao odgovor na suspenziju i prijetnje, Sukarno je 1963. godine uz kinesku podršku pokrenuo organizaciju novog sportskog takmičenja – GANEFO (Games of the New

Emerging Forces – Igre novih snaga u nastajanju). MOK je zabranio učešće sportistima koji su učestvovali na GANEFO igrama da se takmiče na Olimpijskim igrama. Za Kinu je učešće na GANEFO igrama bilo još jedan način izlaska iz izolacije. Međutim, i pored prijetnji MOK je dozvolio učešće Indoneziji i Sjevernoj Koreji na Olimpijskim igrama u Tokiju 1964. godine, ali oni su poslali sportiste sa GANEFO igara, pa im nije dozvoljeno da se takmiče. Sjeverna Koreja se zbog toga povukla (Brownell, 2007: 19; International Olympic Committee Historical Archives, Minutes of 62nd Session, Innsbruck, 26 to 28 Januar 1964).

Druge GANEFO igre održane su u Pnom Penu 1966. godine, dok treće planirane za 1967. godinu u Indoneziji nisu održane jer je Sukarno smijenio general Suharto (Suharto), dok je u Kini počela kulturna revolucija. GANEFO igre predstavljale su sportsko-diplomatski alternativni odgovor socijalističkih zemalja i zemalja u razvoju, te nekih drugih nezapadnih zemalja na dominaciju zapadnog uticaja u sportu, a putem sporta i na druga polja. Bio je to znak za MOK da se, ako želi zadržati oreol univerzalnosti olimpijskog pokreta, mora prilagoditi novim geopolitičkim okolnostima (Brownell, 2007: 20; Wang, 2003: 144).

„PING-PONG” DIPLOMATIJA

Iako je izlazak iz okvira međunarodnog olimpijskog pokreta onemogućio Kini pristup sportskim megatakmichenjima, Kina je zahvaljujući sportskoj prijateljskoj diplomatiji izbjegla izolaciju, te je nakon negativnih iskustava sa manevrisanjem Ejverija Brandejdža razvila drugačiji pristup rješavanju kineskog spora u svoju korist. U deceniji između

13 Džou Enlaj posebno je burno reagovao. Naredio je zamjeniku ministra spoljnih poslova Han Njanlongu (Han Nianlong) i Siju Entingu da lično odnesu pismeno izvinjenje vlastima u Sjevernu Koreju.

sredine 1960-ih i 1970-ih godina Kina se suočila sa novim unutrašnjim i globalnim izazovima. Maovo nastojanje da ponovo uspostavi totalitarnu kontrolu nad društvom rezultirao je jednom od najekstremnijih političkih akcija u modernoj kineskoj istoriji, pri čemu je kompletan kulturni, naučni i sportski segment djelatnosti u Kini doveden na minimum. Kulturna revolucija (1966-1976), naročito u prvim godinama, uticala je i na sportsku diplomatiju, svodeći se na saradnju sa prijateljskim socijalističkim zemljama poput Konga, Albanije i Vijetnama (An et al., 2021, 274). Kineska kulturna revolucija odrazila se negativno i na čelne ljude NOK-a. He Dženlijang i Dung Šouji označeni su kao kontrarevolucionari. Dung je osuđen na teški rad 1968-1972, dok je He više godina bio maltretiran i skrajnut, sve do 1971. i početka stonotenske diplomatije (Brownell, 2007: 20-21).

Kina je ušla u period najveće samoizazvane izolacije u novijoj istoriji. Odnosi sa Sovjetskim Savezom iz godine u godinu postajali su sve lošiji, da bi kulminirali oružanim sukobom na rijeci Amur 1969. godine. Svakako, sovjetska intervencija i primjena Brežnjevljeve doktrine doprinijela je Maovoj zabrinutosti i nepovjerenju. Ovi događaji bili su pokretač mijenjanja kursa spoljne politike ka otvorenijoj politici prema SAD i Japanu. Primarni katalizator ovakvog zaokreta bila je Maova briga za nacionalnu bezbjednost i budućnost Kine, a da bi to postigao, bio je spreman na nova savezništva. Glavni parametri kojima se vodio bili su zauzimanje što ravnopravne pozicije prema Sovjetskom Savezu i opcije za vraćanje Tajvana pod kinesku kontrolu. Konkretnijim koracima prema američkoj vladi prethodile su dobro promišljene geste upućene preko rumunskih i pakistanskih veza tokom 1970. godine. Glavna tema bio je status Tajvana. Prva manifestacija nove kineske politike bilo je učešće kineske reprezentacije

na 31. Svjetskom prvenstvu u stonom tenisu u Japanu u martu 1971. godine, čime je prekinut bojkot učešća na međunarodnim takmičenjima koji je uveden od početka kulturne revolucije.

Maova nova sportsko-diplomatska agenda obilježena je krilaticom „prijateljstvo prvo, takmičenje drugo”. Kineska javnost pripremana je za „ping-pong” ofanzivu smišljenom propagandom, odnosno kako Sju determiniše „mikromenadžmentom”, (Xu, 2008b: 119), koji je uključivao davanje većeg prostora sportu u novinskim izvještajima, kao i prenosima stonotenskih mečeva i turnira, sa naglašenim instrukcijama kako bi se propagirala prijateljska atmosfera među takmičarima. Često je veći fokus bio na gostujućim sportistima, kako bi se odala počast ne samo njima nego i državi iz koje dolaze. Mao je na prijedlog Džou Enlaja revidirao preporuku kineskog ministarstva spoljnih poslova o izbjegavanju kontakta sa američkim timom, i uputio je instrukciju da se američka stonotenska reprezentacija pozove u posjetu Kini. Ovo svakako nije bila ishitrena reakcija kineskog predsjednika, nego je bila odgovor na signale koje je ranije uputila američka administracija. Poznato je interesovanje američkog predsjednika Ričarda Niksona (Richard Nixon) za Kinu, još iz perioda prije nego što je izabran na predsjedničku funkciju. Primarni Niksonov plan bio je izvlačenje SAD iz Vijetnamskog rata, za šta mu je bila neophodna kineska saradnja zbog duboke involviranosti ove zemlje u vijetnamski sukob. Takođe, u perspektivi je imao jačanje pozicije u pregovorima sa Sovjetskim Savezom, nakon relaksacije odnosa sa Kinom (Kissinger, 2011: 223-232; Xu, 2008b: 117-162; An et al., 2021: 274).

Kineska sportska delegacija uputila je zvanični poziv američkom timu da posjeti njihovu zemlju. Poziv je prihvaćen, te je simbolična

gesta novih američko-kineskih odnosa bio dolazak američkog tima u Kinu, 10. aprila 1971. u desetodnevnu posjetu. Recipročno tome, i kineska reprezentacija odazvala se pozivu američke, te je boravila u Sjedinjenim Američkim Državama u aprilu 1972. godine, kao prva zvanična kineska delegacija koja je posjetila SAD od 1949. godine (Eckstein, 1993: 327-342; Xu, 2008b: 135-162). Kineska „ping-pong” diplomatija bila je jedan od ključnih poteza koji su omogućili internacionalizaciju zemlje, postavljanje diplomatije na viši nivo, te je poslužila kao matrica za buduće djelovanje. Sredinom 1980-ih godina uspostavljena je teniska diplomatija usmjerena ka zbližavanju Kine i Južne Koreje. Susreti reprezentacija tokom Azijskih igara 1986. godine i Olimpijskih igara u Seulu 1988. godine rezultirali su uspostavljanjem diplomatskih odnosa 1992. godine. Ovakav razvoj bilateralnih odnosa paradigmatki je primjer kako je sport poslužio kao „prethodnica” formalnoj diplomatiji (Xu, 2008b: 163).

Američki predsjednik Nikson je 14. aprila 1971. objavio niz mjera liberalizacije politike prema Kini. Krucijalna zasluga za uspjeh kinesko-američkih pregovora pripada Henriju Kisindžeru, savjetniku američkog predsjednika za bezbjednost, koji je boravio u Kini tokom niza tajno organizovanih posjeta. Uslijedila je prva posjeta jednog američkog predsjednika ovoj zemlji od 21. do 28. februara 1972. godine, što je bio vrhunac Maove „ping-pong” diplomatije. Tom prilikom potpisan je izuzetno važan dokument koji je učvrstio saradnju Kine i SAD – Šangajski komunike. Američka formulacija u Šangajskom komunikeu tvrdila je da SAD ne osporava stav da postoji samo jedna Kina i da je Tajvan njen dio, da ne podržava tajvanski pokret za nezavisnost, te da se zalaže

za mirno rješenje. Kisindžer ovu formuluju opisuje kao rezultat gotovo dva cjelonoćna pregovaračka maratona s kineskim potpredsjednikom i ministrom spoljnih poslova Đao Guanhuom (Qiao Guanhua) (Kissinger, 2011: 267-274). Kineski čvor lagano je počeo da se raspetljava u korist crvene Kine.

Direktna posljedica novog kursa američko-kineskih odnosa, i ujedno jedan od najvećih uspjeha kineske diplomatije i potvrda principa „jedna Kina”, bio je prijem u Organizaciju ujedinjenih nacija, što je ozvaničeno 10. aprila 1971. godine donošenjem rezolucije 2758. Kina je na taj način dobila stalno mjesto u Savjetu bezbjednosti, dok je Tajvan isključen iz Organizacije i marginalizovan u odnosu na Kinu (Yu, 2008: 297). Tokom narednih godina bili su vidljivi dugoročni efekti kinesko-američkih odnosa, u vidu uspostavljanja diplomatskih odnosa sa Kanadom, Australijom, Singapurom i Japanom. Do kraja 1970-ih, 92 zemlje i regije uspostavile su diplomatske sportske odnose s Kinom (An et al, 2021, 274-275).

Prijem Kine u UN drastično je uzdigao ugled ove zemlje i otvorio nove sportske mogućnosti, jer je sve više međunarodnih sportskih federacija uskraćivalo članstvo Tajvanu, na čije mjesto su rado pozivali Kinu. Zahvaljujući Iranu, domaćinu VII Azijskih igara, Kina je primljena u ovu asocijaciju. Među pojedincima koji su pomogli Kini na ovom planu istakao se Nijemac Horst Dasler (Horst Dassler), direktor kompanije Adidas, koji je nakon posjete Kini 1978. godine lobbirao za njen prijem u Međunarodnu atletsku federaciju.¹⁴ Za Kineze je ovakav rasplet bio od esencijalne važnosti, jer je članstvo u ovim organizacijama bilo preduslov članstva u MOK-u, čemu su težili (Brownell, 2007: 271).

¹⁴ Braunel (Brownell) dovodi u vezu korporativne interese sa ulaskom Kine u MOK i ostale međunarodne sportske federacije (Brownell, 2007: 271)

KRIZA U MONTREALU 1976. GODINE

Olimpijske igre u Montrealu 1976. bile su pozornica na kojoj je pitanje „dvije Kine” kolidiralo s pitanjem suvereniteta olimpijskog pokreta. Kanada je 1970. formalno uspostavila diplomatske odnose sa NR Kinom (skoro devet godina prije SAD) i prekinula veze s Tajvanom. Kada je 1969. godine Montreal aplicirao za domaćinstvo Olimpijskih igara, dali su garancije MOK-u da će sve olimpijske nacije biti dobrodošle. Međutim samo godinu i po kasnije, u oktobru 1970. godine, Kanada je formalno priznala NR Kinu i prekinula odnose s Tajvanom, obećavši Peking da će poštovati politiku jedne Kine. Ta dva međusobno nespojiva obećanja MOK-u i Peking u najočigledniji način rasplet. NR Kina, koja još nije postala član olimpijskog pokreta, bila je odlučna vezivati sportske događaje za svoju međunarodnu poziciju i legitimitet, dok je Tajvan, koji je od početka 1970-ih bio postepeno diplomatski marginalizovan, koristio olimpijsko članstvo kako bi privukao svjetsku pažnju (Xu, 2008b:164-167).

Kanadski organizacioni odbor i Vlada već su godinu dana prije početka Igara bili izloženi diplomatskim jezikom formulisanim prijetnjama kineskih predstavnika, u kojima je stajalo da bi za Kinu predstavljao veliki problem ako bi se Tajvanu dozvolilo učešće, odnosno ako bi Tajvan „umarširao na stadion pod lažnom zastavom” (Xu, 2008b: 166). U maju 1976. godine otvoreno su tražili da se Tajvanu potpuno zabrani učešće. Za Kanadu, koja se borila sa visokom inflacijom, trgovinska razmjena sa Kinom bila je od esencijalnog značaja, te je olimpijsko sporno pitanje moglo imati potencijalno negativan ekonomski efekat. Opcije koje su bile pred vladom premijera Pjera Tridoa (Pierre Trudeau) nisu bile izgledne, jer bi u jednom slučaju politizacija igara narušila odnose sa MOK-

om, a u drugom bi Kanada pretrpjela veliku ekonomsku štetu. Predsjednik MOK-a lord Kilanin, lično nije imao ništa protiv kineskog uključivanja, ali potencijana politizacija Igara, koja bi se odrazila na širu sferu međunarodnih odnosa, narušila bi ugled organizacije. Zbog toga je odugovlačio sa formulisanjem rješenja. U međuvremenu, Kanada je lobirala ne bi li izdejstvovala da se Tajvan jednostavno zamijeni Kinom. MOK se našao pred zidom jer nije imao institucionalnu moć da razriješi ovako kompleksno pitanje. Stariji članovi MOK-a poput lorda Kilanina držali su se tradicionalnog stava da se treba distancirati od međunarodne politike, što je dodatno otežalo pronalaženje rješenja (Xu, 2008b: 167-190; Macintosh, et al., 1994: 55).

U aprilu je Kanadska vlada predložila po njihovom mišljenju kompromisno rješenje, o kome su unaprijed obavijestili Kinu i bili su svjesni da ne ispunjavaju potpuno kineska očekivanja. Predloženo je da Tajvan može učestvovati, samo pod imenom koje ne sadrži ništa kinesko, i pod potpuno novom zastavom i himnom (Xu, 2008b: 171). MOK je bio zabrinut da će ovakav kanadski prijedlog napraviti presedan direktnog mijenjanja u olimpijski pokret i potpuno razoriti organizaciju (International Olympic Committee Historical Archives, Minutes78th session Montreal13 to 19 July 1976).

Kanadski NOK je pribjegao prozaičnom rješenju obavijestivši Tajvance da su njihove olimpijske iskaznice, odnosno ulazni dokumenti nevažeći, te da ne pokušavaju ući u zemlju dok se ne dogovore sa MOK-om oko načina i uslova ulaska u Kanadu (Xu, 2008b: 178). Zapadnonjemački član MOK-a Vili Daume (Willy Daume) predložio je da se primijeni Rimska formula. A zatim je predloženo da Tajvan nastupi kao neutralna ekipa pod patronatom MOK-a pod olimpijskom zastavom. Tajvanska delegacija odbila je sve

prijedloge (International Olympic Committee Historical Archives, Minutes 78th session Montreal 13 to 19 July 1976).

Kanadska Vlada nalazila se pod udarima sa svih strana. Domaća javnost i štampa jadikovali su zbog gubitka ugleda i nepotrebnoeg eksponiranja. Osim kritike od strane MOK-a, najžešći pritisak i prijetnje dolazile su iz SAD (Brundage Collection, *China – Chinese Question NOC protest letters*, Jan. 17 to Jun. 7, 1959). U kabinetu američkog predsjednika Džeralda Forda (Gerald Ford) vodile su se opsežne i često žustre rasprave o tome da li i kakve korake treba preuzeti američka Vlada. Izložene su ideje i o oduzimanju domaćinstva Montrealu te organizovanju Olimpijskih igara u SAD. Pored toga, predloženo je da SAD povuku svoje učesće. Kisindžer je, s druge strane, savjetovao da se čeka razvoj situacije bez izravnog uplitanja. Amerikanima je, takođe, smetalo prenatraglašeno samostalno djelovanje kanadske Vlade. Natpisi u američkoj štampi bili su puni oštarih formulacija i izrazito uvredljivi (Macintosh, et al., 1994: 37, 56; Xu, 2008b: 181-190). Optužbe na račun Kanade od strane tadašnjeg demokratskog predsjedničkog kandidata Džimija Kartera (James Earl Carter Jr.) zbog „igranja politike” sa Olimpijskim igrama, danas zvuče ironično, kada se uzme u obzir američka politika bojkota Olimpijskih igara u Moskvi 1980. godine, koju je upravo Karter, kao predsjednik Sjedinjenih Američkih Država forsirao (Macintosh, et al., 1994: 37). Mučni pregovori završeni su kompromisnim prijedlogom da se Tajvanu ponudi Rimska formula, što je vođa tajvanske delegacije odbio 16. jula 1976. godine, objavivši povlačenje reprezentacije jedan dan prije početka Igara.

Međunarodni olimpijski komitet nastojao se časno izvući iz neugodne situacije koja

je postavila opasan presedan za buduće političke uticaje na olimpijski pokret. „Najekskluzivniji klub na svijetu” zapetljao se u sopstvenu mrežu višedecenijskog ignorantnog pristupa koji je onemogućavao da se prihvati neminovnost egzistencije i korelacija internacionalnog koncepta olimpijskog pokreta i nacionalnih interesa zemalja-članica. Stariji i konzervativniji članovi opirali su se neminovnim promjenama još nekoliko godina, do dolaska Huana Antonija Samarana (Juan Antonio Samaranch) na čelo MOK-a (Horne, Whannel, 2020: 123; Killanin, 1983: 18).

Najvažnija posljedica krize u Montrealu bilo je realnije postavljanje i sagledavanje novih međunarodnih konstelacija, u kojima je jedna zapadna zemlja, uprkos pritisku najmoćnije zapadne zemlje, tvrdoglavo stala iza kineskih interesa zbog sopstvene ekonomske agende.

OLIMPIJSKA FORMULA

Sjedinjene Američke Države i Narodna Republika Kina zvanično su uspostavili diplomatske odnose 1. januara 1979. godine. Američki tretman NR Kine kao jedine legitimne Kine značajno je uticalo na širenje kineskog manevarskog prostora. Tajvan je skrajnut i sve je manje zemalja imalo diplomatske odnose sa njim, dok je postala učestala praksa isključivanja iz međunarodnih sportskih i drugih organizacija u korist Kine.

Nestankom dviju ikona komunističke Kine, Mao Cedunga i Džou Enlaja, polako su počeli da blijede i neki koncepti njihove politike. Zahvaljujući Deng Sjaopingu (Deng Xiaoping) 1978. godine¹⁵ zvanično je završena kulturna revolucija i otpočela je „druga revolucija”, era modernizacije i reformi, koje

15 U decembru 1978. godine na Trećoj plenarnoj sjednici jedanaestog Centralnog komiteta, održanoj u Peking, promovisane je reformska agenda i plan otvaranja Kine (An et al., 2021: 275).

su podrazumijevale internacionalno otvaranje Kine pod sopstvenim uslovima, uvođenje drastično drugačijih ekonomskih modela, jačanje obrazovnog sistema i vojske. Reforme su se dotakle i sportske politike. Suštinska promjena ogledala se u napuštanju Maovog koncepta „prijateljstvo prvo, takmičenje drugo”, umjesto koga je postizanje vrhunskih rezultata u međunarodnim takmičenjima postavljeno za primarni cilj (Brownell, 2007: 265; Grasso, Corrin, Kort, 2018: 161-174).

Državna sportska komisija je 1979. godine promovisala novi koncept sportske politike – „olimpijski model”. Svaka kineska provincija imala je obavezu da organizuje sportske aktivnosti i obrazovanje kako bi se na najefikasniji način postigla kritična masa vrhunski treniranih sportista koji bi na Olimpijskim igrama bili konkurentni i osvajali medalje. Implementacija meke moći putem sportskih takmičenja ubrzo će nadograditi rastuću političku i ekonomsku moć zemlje. Propagandno geslo „Izađi iz Azije, napreduj u svijet” („Break out of Asia, advance into the world”), koje je Komisija promovisala 1980. godine, segment je nove pragmatične Deng Sjaopingove politike „jedna zemlja, dva sistema”, koja je predstavljala značajan odmak od nekadašnje nefleksibilne politike „jedne Kine”. Bila je to neka vrsta antiklimaksa za NR Kinu, čije je novo vodstvo prilagodilo i omekšalo politiku i pristup tajvanskoj uključenosti u sportske manifestacije. U tom kontekstu NR Kina nije više insistirala na potpunom isključivanju Tajvana iz sportskih federacija nego je sada imala potpuno suprotan afirmativan stav, ali pod uslovom da „ime mora odgovarati statusu lokalnog sportskog tijela, te da se njegova zastava, amblem i himna moraju promijeniti u skladu s tim”. Ovako formulisani koncept pružio je mogućnost Tajvanu, Hongkongu i Makau da učestvuju na olimpijskim igrama. Nove okolnosti nisu bile povolj-

ne za Tajvan jer se u cilju preživljavanja na internacionalnoj sceni morao odreći premise na kojoj je u velikoj mjeri gradio nacionalni identitet i suverenost zemlje. S druge strane, zadržao bi visok stepen autonomije, sopstvene trupe, autohtoni ekonomski sistem i kontakt sa drugim zemljama. Zahvaljujući svemu ovome, Kina su se otvorile opcije za saradnju sa međunarodnim sportskim federacijama u smislu obnove ili uspostavljanja članstva, kako bi se ispunio neophodan uslov za podnošenje zahtjeva za uključivanje u MOK (An et al., 2021: 271; Brownell, 2007: 265; Yu, 2008: 297-298; Xu, 2008b: 197-199).

Ponovno uključenje Kine u olimpijsku zajednicu krunisalo bi sportsku diplomatiju ove zemlje i omogućilo još snažniju eksploataciju meke moći. Važan momenat za status Kine u olimpijskom pokretu bio je izbor lorda Kilanina na čelo MOK-a 1972. godine. Kilanin je još 1936. godine kao novinar svjedočio posljedicama zločina Japanaca u kineskim gradovima Nankingu i Šangaju, te otvoreno je pokazivao sklonost ovoj zemlji, za razliku od svog prethodnika Brandejdža (Brownell, 2007: 22).

U drugoj polovini sedamdesetih godina ekspanzionalno je porastao broj zemalja koje su podržavale kinesko članstvo. Naročito su se isticale mnogobrojne zemlje Trećeg svijeta, sa kojima je Kina u periodu nakon prijem u UN obnovila kontakte ili ostvarila nove. Ovakva podrška odrazila se i na učestalost pominjanja kineske kontroverze na sesijama MOK-a. Jedan od primjera prokineskog lobiranja desio se na sjednici MOK-a, održanoj u bugarskoj Varni oktobra 1973. godine, gdje je zambijski predstavnik pozvao MOK da prizna NR Kinu kao jedinog predstavnika koji može nositi to ime (International Olympic Committee Historical Archives, minutes of 74th session, Varna 05. to 07. October 1973). Pitanje „dvije Kine” ponovo je razma-

trano na sjednici Izvršnog komiteta MOK-a u Rimu 13–17. maja 1975. Većina predstavnika pozdravila je prijedlog da se NR Kina prihvati kao član MOK-a za Kinu (International Olympic Committee Historical Archives, 1975-05 - Rome et Lausanne - PV Commission exécutive).

Na zasjedanju MOK-a održanom u Lozani 20–23. maja 1975. NR Kina podnijela je formalni zahtjev za članstvo u MOK-u uz uslov da samo ona nosi ime Kina. Zahtjev je podržao veliki broj zemalja. Za prihvatanje Kine glasala su 43 člana, 26 je bilo protiv, a 17 za isključenje Tajvana. Odlučeno je da se na narednoj sesiji u Inzbruku nastavi rasprava, nakon detaljnog proučavanja kineske dokumentacije (International Olympic Committee Historical Archives, 1975-05-21 to 23 - Minutes 76th Session Lausanne).

Sesija održana u Atini od 17. do 20. maja 1978. godine bila je naročito burna, uz obraćanja velikog broja učesnika. Predstavnik Tajvana grčevito se borio da se kineska aplikacija preformuliše u kontekstu zahtjeva da se Tajvan isključi iz MOK-a. U nemogućnosti da se postigne dogovor, formirana je tročlana komisija u kojoj su bili predstavnici Rumunije, Novog Zelanda i Jamajke, koji su dobili zadatak da posjete NR Kinu i Tajvan kako bi utvrdili činjenično stanje (International Olympic Committee Historical Archives, 1978-05-17 to 20 - Minutes 80th Session Athens).

Uslijedila je sesija Izvršnog komiteta MOK-a u Lozani 9. i 10. marta 1979. godine, gdje je opet najveći dio posvećen „kineskom pitanju”. Komisija imenovana u Atini podnijela je izvještaj. Sami članovi komisije zadatku su pristupili sa već izgrađenim stavovima koji su se razlikovali, a Alekandru Šiperko (Alexandru Siperco), rumunski član komisije, nije ni putovao na Tajvan jer nije dobio dozvolu iz matične zemlje. U izvještaju o NR

Kini stoji opservacija da Svekineski sportski savez nije samostalna organizacija, nego je pod potpunom kontrolom države, što je po pravilima olimpijske Povelje neprihvatljivo. Takođe, doveden je u pitanje i princip amaterizma, jer su uočene institucije za razvoj elitnih sportista formirane od strane države. Predloženo je preispitivanje kineske aplikacije i insistiranje na prilagođavanju podnesenog Statuta pravilima olimpijske Povelje (International Olympic Committee Historical Archives, 1979-03 - Lausanne - Executive Board minutes).

O situaciji na Tajvanu izvještaj je afirmativniji. Naglašava se da su se članovi Komisije uvjerali u „jak” i „iskren olimpijski duh” tajvanskog olimpijskog pokreta, te da bi bilo „nepravedno isključiti ovog člana iz olimpijske porodice; čin bi mogao nanijeti samo nepopravljivu štetu međunarodnom olimpijskom pokretu.” Zaključak komisije bio je da zbog ogromne različitosti organizacije svih aspekata života na kopnenom dijelu Kine i na Tajvanu nije moguće kontrolisati sport iz jednog centra, te da Kineski olimpijski komitet Republike Kine treba zadržati svoje članstvo. Preporučeno je da se NR Kini jasno stavi do znanja da „izričito isključe iz svog područja nadležnosti područja koja trenutno spadaju u nadležnost Olimpijskog komiteta Republike Kine.” Izvještaj je bio tendenciozan i prenatlaženo protajvanski. Zbog neslaganja sa izvještajem komisije, Šiperko se lično pismom obratio lordu Kilaninu kako bi iznio svoje opservacije, koje su bile u suprotnosti sa izvještajem Komisije. Nezadovoljan rezultatom, lord Kilanin preuzeo je rukovođenje radom Komisije i obišao obje zemlje (International Olympic Committee Historical Archives, 1979-03 - Lausanne - Executive Board minutes).

Veliki broj sjednica na kojima se raspravljalo o Kini pokazuje da je MOK ozbiljno i

promišljeno pristupio novonastaloj situaciji, izbjegavajući ishitrene korake. Najvažnije sesije MOK-a za finaliziranje „kineskog pitanja” održane su u Montevideu i Nagoji. Na sesiji Izvršnog komiteta MOK-a u Montevideu čak se dva dana raspravljalo o statusu Kine i Tajvana. Sastanci sa delegacijama Tajvana i NR Kine održani su odvojeno, jer članovi tajvanske delegacije nisu željeli kontakt sa predstavnicima NR Kine. Prihvatili su prijedlog MOK-a da promijene naziv NOK-a u Kineski olimpijski komitet, Tajpej, međutim odbili su promjenu zastave, himne i drugih obilježja. Delegacija NR Kine i dalje se držala stava da samo oni imaju pravo predstavljanja Kine, dok im je bilo prihvatljivo da se tajvanski komitet zove „Kineski tajvanski olimpijski komitet” (Chinese Taiwan Olympic committee) (International Olympic Committee Historical Archives, 1979-04-05 to 07 - Minutes 81st Session Montevideo; 1979-04 - Montevideo - Executive Board minutes).

Prvog dana konferencije u diskusiji je učestvovalo više od četrdeset članova MOK-a iznoseći različite stavove i idejna rješenja bez izgleda za usaglašen stav. Dogovoreno je da se odluka prepusti Izvršnom komitetu. Nakon sesije Izvršni komitet održao je zasjedanje, pri čemu je usaglasio i prihvatio rezoluciju da se Kineski olimpijski komitet (Olimpijski komitet NR Kine) reintegriše u MOK, te da se nastavi sa procesom priznavanja Olimpijskog komiteta u Tajpeju. O spornim pitanjima imena, zastave, himne i drugih obilježja trebalo je u što kraćem roku donijeti zadovoljavajuće rješenje. Rezolucija je izložena na sesiji narednog dana, 7. aprila. Ponovo se razvila, ovoga puta još žučnija, rasprava koja je na trenutke bila veoma neugodna. Pošto su neki članovi tražili dodatne izmjene i više vremena za analizu dokumenta, lord Kilanin je, razočaran nepovjerenjem i ponašanjem članova, odgodio konačnu odluku za nared-

no zasjedanje predviđeno da se održi u Nagoji (International Olympic Committee Historical Archives, 1979-04-05 to 07 - Minutes 81st Session Montevideo; 1979-04 - Montevideo - Executive Board minutes).

Nakon dugih trideset godina „kinesko pitanje” dobilo je svoj epilog u vidu rezolucije prihvaćene na sesiji Izvršnog komiteta MOK-a, održanoj u oktobru 1979. godine u Nagoji. U rezoluciji je stajalo da će ubuduće tajvanski olimpijski komitet nositi naziv Kineski olimpijski komitet Tajpej. Zabranjena je upotreba nacionalne zastave, himne i drugih obilježja, dok je sve nove verzije morao odobriti Izvršni komitet MOK-a. Tajvan je, takođe, bio obavezan da izmijeni Statut NOK-a najkasnije do 1. januara 1980. godine i da ga uskladi sa pravilima MOK-a (International Olympic Committee Historical Archives, 1979-10 - Nagoya - Executive Board minutes).

Naravno, Tajvan nije bio mnogo srećan nametnutim rješenjem, ali geopolitičke okolnosti drastično su se promijenile u odnosu na 1950-te godine, i manevarske sposobnosti dramatično su se smanjile. Nakon pregovora u koje je tajno bio uključen i Deng Sjaoping, početkom 1981. godine prihvaćen je tajvanski prijedlog zastave i himne. Politička mudrost i spremnost Deng Sjaopinga bila je odlučujuća za uspjeh pregovora. Pokazao je fleksibilnost prilikom prihvatanja transkripcije naziva tajvanskog olimpijskog komiteta, pri čemu se radilo o jezičkim finesama koje su zadovoljile Tajvance više nego Kineze. Nova kineska politika „jedna zemlja, dva sistema” na ovaj način primijenjena je i na sport. Bila je to osnova za usaglašavanje stavova sa Hongkongom, koji takođe ima svoj nacionalni tim i obilježja (Xu, 2008b: 111-116).

Zvanična potvrda kineskog pristupanja MOK-u objavljena je u Lozani 26. novembra 1979. godine. Prve olimpijske igre na kojima

je Kina nastupila bile su XIII Zimske olimpijske igre u Lejk Plesidu u Sjedinjenim Američkim Državama februara 1980. godine. Za razliku od nje, Tajvan je bojkotovao Igre u Lejk Plesidu zbog pritiska američkih organizatora da prihvati formulu iz Nagoje. Obje zemlje su bojkotovale XXII Ljetne olimpijske igre u Moskvi 1980. godine – Kina u znak protesta zbog sovjetske intervencije u Avganistanu, a Tajvan zbog nametnutih pravila od strane MOK-a. Kina se vratila u velikom stilu na XXIII Ljetnim Olimpijskim igrama u Los Angelesu. Bojkot od strane Sovjetskog Saveza ne umanjuje uspjeh kineskih sportista koji su osvojili ukupno 32 medalje od čega 15 zlatnih, 8 srebrnih i 9 bronzanih, čime je simbolično zaokružen prvi ciklus restauracije kineskog nacionalnog identiteta, samopouzdanja i moći (Fan, Lu, 2014: 402).

ZAKLJUČAK

„Kada prolijete toliko krvi i radite tako naporno kao mi da obnovimo naciju, ne zastupate ničiju drugu himnu, ne paradirate iza nečije druge zastave. Mi smo Kinezi, imamo vremena” – He Dženlijang (Xu, 2008b, 111). Stav zamjenika glavnog sekretara Svekinškog sportskog saveza He Dženlijanga, formulisan 1979. godine, simbolično reflektuje kineski odnos prema pitanju slobode, nacionalnog ponosa, integriteta, suvereniteta i mjesta u globalnom svijetu.

Nakon što je moćna kineska civilizacija bačena na koljena krajem 19. vijeka, uslijedila je stogodišnja borba za obnovu. Borba za preživljavanje i oporavak zahtijevala je fluktuiranje između unutrašnjih i spoljnih faktora, te spleta srećnih ili nesrećnih okolnosti, pri čemu je stanje duha nacije bilo presudno za opstanak i napredak. Narodna Republika Kina, svečano inaugurisana 1. oktobra 1949. godine, uključila se u globalne tokove nastoje-

ći dobiti međunarodno uvažavanje, pri čemu je Tajvan, na čelu sa prebjeglom i poraženom vladom Kuomintanga, predstavljao glavnu prepreku uspješnom zaokruživanju teritorijalnog i nacionalnog integriteta Kine.

Vješto koristeći sportsku diplomatiju u korelacijama sa Sjedinjenim Američkim Državama, Sovjetskim Savezom, Međunarodnim olimpijskim komitetom, te nizom zemalja koje su težile sopstvenoj emancipaciji, Kina je spojila nespojivo kada je hladni rat u pitanju. Ostvarila je saradnju sa ideološkim protivnikom, koji joj je otvorio prostor za priznanje legitimnosti pod uslovima kojih se Kina decenijama beskompromisno držala. „Kinesko pitanje” ilustrativan je primjer dometa olimpijskog pokreta. Iako je neprestano ponavljana mantra o apolitičnosti pokreta i njegovih administrativnih tijela, te nadpolitičnosti samih članova, nesporno je politika integralni dio sporta. Sama Kina je od početka naglašeno politički nastupala prema MOK-u.

Bez obzira na idealističke postulate koje olimpijski narativ promoviše, aktivnosti i djelovanje MOK-a uglavnom su refleksija političkih, ekonomskih i vojnih dešavanja u svijetu. Sport kao instrument meke moći u kineskom slučaju implementirao se počev od alternativnog pristupa konceptata „sportskog prijateljstva” i „ping-pong” diplomacije, preko učešća na sportskim takmičenjima među kojima se ističe nastup u Los Angelesu 1984, do izvanredne organizacije Ljetnih i Zimskih olimpijskih igara u Pekingu 2008. i 2022. godine. Upravo je uspješna organizacija dva sportska megaspektakla promovisala Kinu u sportsku i globalnu velesilu, što je i bio bazični koncept nastao prije nešto više od jednog vijeka.

REFERENCE

Arhivski izvori:

Brundage, A (1959). China–Chinese question NOC protest letters, January 17–June 7, 1959 (Box 120) [Correspondence]. Avery Brundage Collection, 1908–1975, University Archives, University of Illinois Urbana-Champaign.

International Olympic Committee Historical Archives (1952a). Minutes of the 46th Session, Oslo, 12–13 February 1952 [Minutes].

International Olympic Committee Historical Archives (1952b). Minutes of the 47th Session, Helsinki, 16–27 July 1952 [Minutes].

International Olympic Committee Historical Archives (1954). Minutes of the 50th Session, Athens, 11–15 May 1954 [Minutes].

International Olympic Committee Historical Archives (1955). Minutes of the 51st Session, Paris, 13–17 June 1955 [Minutes].

International Olympic Committee Historical Archives (1956a). Executive Board minutes, Lausanne, 3–4 October 1956 [Minutes].

International Olympic Committee Historical Archives (1956b). Executive Board minutes, Melbourne, November 1956 [Minutes].

International Olympic Committee Historical Archives (1959). Minutes of the 55th Session, Munich, 25 May 1959 [Minutes].

International Olympic Committee Historical Archives (1960a). Minutes of the 57th Session, San Francisco, 15–16 February 1960 [Minutes].

International Olympic Committee Historical Archives (1960b). Executive Board minutes, Rome, 19 August 1960 [Minutes].

International Olympic Committee Historical Archives (1964). Minutes of the 62nd Session, Innsbruck, 26–28 January 1964 [Minutes].

International Olympic Committee Historical Archives (1973). Minutes of the 74th Session, Varna, 5–7 October 1973 [Minutes].

International Olympic Committee Historical Archives (1975a). Executive Committee minutes, Rome and Lausanne, May 1975 [Minutes].

International Olympic Committee Historical Archives (1975b). Minutes of the 76th Session, Lausanne, 21–23 May 1975 [Minutes].

International Olympic Committee Historical Archives (1976). Minutes of the 78th Session, Montreal, 13–19 July 1976 [Minutes].

International Olympic Committee Historical Archives (1978). Minutes of the 80th Session, Athens, 17–20 May 1978 [Minutes].

International Olympic Committee Historical Archives (1979a). Executive Board minutes, Lausanne, 9–10 March 1979 [Minutes].

International Olympic Committee Historical Archives (1979b). Minutes of the 81st Session, Montevideo, 5–7 April 1979 [Minutes].

International Olympic Committee Historical Archives (1979c). Executive Board minutes, Montevideo, April 1979 [Minutes].

International Olympic Committee Historical Archives (1979d). Executive Board minutes, Nagoya, October 1979 [Minutes].

Objavljeni izvori:

An, Y., Wang, X., & Xiang, F (2021). The evolution of China's sporting diplomacy since 1949: The history, experience and promotion strategies. *Collegium Antropologicum*, 45(3), 271–283. <https://doi.org/10.5671/ca.45.3.11>

Beštić-Bronza, S (2026). Olimpijske igre u Melburnu 1956. godine: Proksi arena Hladnog rata. *SINEZA*, 7(1), 123–146. <https://doi.org/10.63356/sin.2026.009>

Blutstein, H (2022). *Cold War games: Spies, subterfuge and secret operations at the 1956 Olympic Games*. Echo.

Boykoff, J (2016). *Power games: A political history of the Olympics*. Verso.

Brownell, S (2007). "Sport and politics don't mix": China's relationship with the IOC during the Cold War. In S. Wagg & D. L. Andrews (Eds.), *East plays west: Sport and the Cold War* (pp. 261–278). Routledge.

Calvocoressi, P (2003). *Svjetska politika nakon 1945*. Globus.

Chan, G (1985). The "two-Chinas" problem and the Olympic formula. *Pacific Affairs*, 58(3), 473–490.

Diodato, E., & Strina, V (2023). Olympic diplomacy as contestation: The legacy of the Beijing Olympics. *The International Spectator*, 58(2), 1–16. <https://doi.org/10.1080/03932729.2023.2204023>

Eckstein, R (1993). Ping pong diplomacy: A view from behind the scenes. *The Journal of American–East Asian Relations*, 2(3), 327–342.

Fairbank, J. K., & Goldman, M (2006). *China: A new history* (2nd ed.). Belknap Press of Harvard University Press.

Fan, H., & Lu, Z (2014). The professionalisation and commercialisation of Chinese sport: The path from an anti-capitalism state-led sport system to a socialist market economy. *The International Journal of the History of Sport*, 31(4), 398–417.

Grasso, J., Corrin, J., & Kort, M (2018). *Modernization and revolution in China: From the Opium Wars to the Olympics* (5th ed.). Routledge.

Grix, J., & James, M (2024). The politicisation of sport and the principle of political neutrality: A contradiction in terms? *The International Sports Law Journal*, 24(1), 68–77. <https://doi.org/10.1007/s40318-024-00273-w>

Hai, R (2010). *China and the Olympic Movement* [Lecture]. Centre d'Estudis Olímpics, Universitat Autònoma de Barcelona. http://ceo.uab.cat/pdf/ren_eng.pdf

Hill, C. R (1992). *Olympic politics*. Manchester University Press.

Hobsbawm, E. J (1996). *Nacije i nacionalizam od 1780: Program, mit, stvarnost*. Filip Višnjić.

Horne, J., & Whannel, G (2020). *Understanding the Olympics* (3rd ed.). Routledge.

Killanin, Lord (1983). *My Olympic years*. Secker & Warburg.

- Kissinger, H (2011). *On China*. The Penguin Press.
- Macintosh, D., Hawes, M. K., Greenhorn, D. R., & Black, D. R (1994). *Sport and Canadian diplomacy*. McGill–Queen’s University Press.
- Morris, A. D (2004). *Marrow of the nation: A history of sport and physical culture in Republican China*. University of California Press.
- Murray, S (2018). *Sports diplomacy: Origins, theory and practice*. Routledge.
- Nye, J. S., Jr (2004). *Soft power: The means to success in world politics*. PublicAffairs.
- Riordan, J (1991). *Sport, politics and communism*. Manchester University Press.
- Shuman, A (2018). Friendship is solidarity: The Chinese ping-pong team visits Africa in 1962. In S. J. F. Rofo (Ed.), *Sport and diplomacy: Games within games* (pp. 110–129). Manchester University Press.
- Vaughan, R (2018). “Chinese rings”: The United States, the two Chinas and the 1960 Squaw Valley Winter Olympics. In S. J. F. Rofo (Ed.), *Sport and diplomacy: Games within games* (pp. 185–202). Manchester University Press.
- Wang, G (2003). “Friendship first”: China’s sports diplomacy during the Cold War. *The Journal of American–East Asian Relations*, 12(3–4), 133–153.
- Xu, G (2008a). China’s national representation and the two-China question in the Olympic Movement: The significance of the 1952 Helsinki Games. *China Perspectives*, 2008(1), 19–28. <https://doi.org/10.4000/chinaperspectives.3253>
- Xu, G (2008b). *Olympic dreams: China and sports, 1895–2008*. Harvard University Press.
- Yu, J (2008). China’s foreign policy in sport: The primacy of national security and territorial integrity concerning the Taiwan question. *The China Quarterly*, 194, 294–308.

Slavojka Beštić Bronza

Review paper

THE CHINESE PARADIGM: CHINA, TAIWAN, AND THE INTERNATIONAL OLYMPIC COMMITTEE IN THE COLD WAR

Key words

China; Taiwan; International Olympic Committee; “Two Chinas” question; sports diplomacy; international legitimacy

Author

Dr. Slavojka Beštić Bronza is an Associate Professor at the Faculty of Philosophy, University of Banja Luka, Republic of Srpska, BiH.

Correspondence

slavojka.bestic-bronza@ff.unibl.org

Field

History

DOI

10.5937/politeia0-67335

Paper received on

18.05.2026

Paper accepted for publishing on

21.06.2026

Summary

This paper examines the complex relationship between China (the People’s Republic of China), Taiwan (the Republic of China), and the International Olympic Committee (IOC) in the period from 1949 to 1984. Through an analysis of historical sources, diplomatic documents, and relevant academic literature, the paper demonstrates how sport — particularly the Olympic movement — became a key arena of struggle for international legitimacy and national identity. The “two Chinas” question was not merely a diplomatic problem; it evolved into a primary challenge to the Olympic principle of universality and political neutrality. The paper shows how sport — and the Olympic movement in particular — had been one of the important instruments of Chinese modernization, nation-building, and diplomatic struggle for international legitimacy since the late nineteenth century. The historical roots of China’s relationship with sport are examined, including the debut at the 1932 Olympic Games in Los Angeles. Beginning with the 1952 Helsinki Olympic Games, when the dispute known as the “two Chinas” question emerged, the paper chronologically traces the crisis surrounding the relationship between the PRC and Taiwan within the international Olympic movement, in the context of their mutual struggle for legitimacy, international recognition, and the delegitimization of the opposing side. Drawing on the minutes of IOC sessions, the paper reconstructs the emergence of the Rome Formula of 1960, the Montreal crisis of 1976, and the Nagoya settlement of 1979–1981. A dedicated chapter is separate to “ping-pong” diplomacy.